

Ks. SŁAWOMIR ZIELIŃSKI

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

KS. PROF. DR HAB. JERZY CUDA – TEOLOG OBJAWIONEJ ANTROPOLOGII

Dyskurs teologiczny w XX stuleciu przyjął zdecydowanie wymiar obrony i uzasadnienia *Humanum*, odwołując się do najgłębszych źródeł tradycji chrześcijańskiej. Nic zatem dziwnego, że teologia drugiej połowy XX w. otrzymały wyraźny rys antropologiczny, sformułowany w tzw. „zwrocie antropologicznym”¹. „Zwrot antropologiczny” wyraził się m.in. w krytycznym spojrzeniu na człowieka i jego historię oraz zwróceniu uwagi na historyczność uprawianego przez niego dyskursu. Wymiar historyczny dyskursu z kolei sugeruje, że jest on zawsze uwarunkowany światem ludzkiej semantyki i języka, a przez to staje się rzeczywistością nie tylko rozumianą ale i przeżywaną². Wspomniany „zwrot antropologiczny” doprowadził nie tylko do nowego spojrzenia na człowieka, ale i do rozpoczęcia dyskursu teologicznego od człowieka.

W ten nurt antropologiczny wpisała się także teologia fundamentalna, rozległa dziedzina refleksji teologicznej, która, krystalizując się na gruzach swojej poprzedniczki – apologetyki, poszukiwała w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia tożsamości, przedmiotu, metody i struktury³. Francuski teolog Claude Geffré a wraz z nim zdecydowana większość teologów podkreślają *visée anthropologique* współczesnej teologii fundamentalnej⁴. Trudno sobie wyobrazić rzetelny program badawczy teologii a zwłaszcza teologii fundamentalnej bez jego

¹ R. Gibellini, *Panorama de la théologie au XX siècle*, Paris 1994, s. 8.

² Zob. J. Gocko, *Kościół obecny w świecie – posłany do świata. Teologiczno-społeczne aspekty postąnnictwa Kościoła w świecie po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2003, s. 108 n. S. Zieliński, *Podmiotowy charakter apologetyki francuskiej przelomu XIX i XX stulecia*, Częstochowa 2008, s. 375-376.

³ R. Latourelle, *Théologie fondamentale. Histoire et spécificité*, w: *Dictionnaire de Théologie Fondamentale*, red. R. Latourelle, R. Fisichella, Montréal–Paris 1992, s. 1352-1362. H. Seweryniak, *Teologia fundamentalna*, w: *Teologia polska na XXI wiek*, red. K. Góźdz, K. Klauza, Lublin 2005, s. 95-116. S. Zieliński, *Teologia fundamentalna – całkowite novum czy kontynuacja apologetyki?* w: *Mojemu Kościołowi wszystko! Księga Jubileuszowa ku czci Ks. Arcybiskupa Stanisława Nowaka Metropolity Częstochowskiego z okazji 25. lecia sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele Częstochowskim*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2009, s. 357-366.

⁴ C. Geffré, *L'histoire récente de la théologie fondamentale. Essai d'interprétation*, Concilium (Fr) 46 (1969), s. 12. M. Rusecki, *Wiarygodność chrześcijaństwa. Z teorii teologii fundamentalnej*, t. 1, Lublin 1994, s. 42-49.

refleksji nad człowiekiem, nad jego wewnętrzną dyspozycją do przyjęcia prawd objawionych, nad sposobem egzystencjalnej argumentacji za słusnością wyboru wiary, wreszcie nad podmiotowymi warunkami rozumienia prawd i wypowiedzi wiary⁵.

Od drugiej połowy lat siedemdziesiątych XX stulecia teologia fundamentalna w posoborowym i współczesnym rozumieniu uprawiana na górnośląskiej ziemi kojarzona jest z nazwiskiem ks. prof. UŚ dr. hab. Jerzego Cudy. Z okazji 70. rocznicy urodzin oraz ponad 30-letniej pracy naukowo-dydaktycznej w środowisku katowickim, Pracownicy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego oraz polscy Teologowie fundamentalni, swoimi naukowymi tekstami składają wyraz pamięci, szacunku i wdzięczności dla znanego i cenionego teologa fundamentalnego.

Uwagi dotyczące biografii...

Ks. Jerzy Cuda urodził się w Suchej Górze (Bytom) 20 stycznia 1940 r. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. Po święceniach presbiteratu (1964) pracował trzy lata jako wikariusz w parafii Stanowice. W 1967 r. rozpoczął studia licencjackie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1971 r. przeniósł się do Paryża, aby w *Institut Catholique* kontynuować studia doktoranckie. Rozprawę doktorską przygotował pod kierunkiem profesora teologii fundamentalnej, dominikanina Claude'a Geffré. 2 lipca 1976 r. obronił tezę doktorską noszącą tytuł *La croyance et l'incroyance à la lumière de la théologie de l'espérance. Essai d'une synthèse thématique fondé sur la théologie de l'espérance de J.B. Metz*. Po powrocie z Paryża przez jeden rok pracował w parafii Orzegów (pomoc duszpasterska). Od 1978 do 2001 prowadził wykłady z teologii fundamentalnej i religiofilozofii w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie, a później w Katowicach. W tym czasie prowadził równoległe wykłady w Wyższym Instytucie Kultury Religijnej KUL, a także w Eksternistycznych Studiach Teologicznych KUL z siedzibą w Katowicach. Od 1995 do 2001 r. podjął zajęcia zlecone w Sekcji Teologii Fundamentalnej KUL wygłaszając wykłady monograficzne dla doktorantów. 11 listopada 1999 r. odbyło się kolokwium habilitacyjne na Wydziale Teologii KUL. Uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego na podstawie dorobku naukowo-dydaktycznego i rozprawy zatytułowanej *Praktyczno-społeczne kryterium wiarygodności objawionego sensu historii. Analityczno-syntetyczne studium inspirowane paradygmatem nowej teologii politycznej*. Habilitacja została zatwierdzona 26 kwietnia następnego roku. W 2001 r. powstał Wydział Teologiczny Uniwer-

⁵ J. Cichoń, *Uzasadnienie wiary a samorozumienie człowieka. W kierunku fundamentalnej antropologii teologicznej*, w: *Ut mysterium paschale vivendo exprimatur. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Janowi Sobeczce, Dziekanowi Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, z okazji 60 rocznicy urodzin*, red. T. Dola, R. Pierskała, Opole 2000, s. 301.

sytetu Śląskiego w Katowicach, z którym Książd Profesor związany był aż do przejścia na emeryturę, 30 września 2010 roku.

Główne wymiary dorobku naukowego

Celem obecnego wprowadzającego szkicu nie jest szczegółowa i integralna prezentacja dorobku naukowego ks. J. Cudy. Chodzi raczej o zarysowanie jego głównych linii myślowych. Zasadniczym problemem zainteresowania ks. Cudy jest problematyka wiarygodności objawionej antropologii, która w sposób najgłębszy rozwiązuje zasadniczo problemy związane z tożsamością człowieka i sensem jego życia. Ponieważ badania naukowe i filozofia nie przynoszą pełnego wyjaśnienia, odwołanie się do tej opcji wydaje się jak najbardziej uzasadnione. Dla uwiarygodnienia antropologii teologicznej ks. Cuda inspirowany refleksją Johanna B. Metza proponuje kryterium praktyczno-społeczne wiarygodności objawionej antropologii. W tak zarysowanej perspektywie należy zwrócić także uwagę na komplementarne traktowanie teologii, hermeneutyki i antropologii.

Doktorat: „wiara–niewiara”

Specyfika w rozumieniu teologii fundamentalnej przez ks. Cudę została już zarysowana w dysertacji doktorskiej. Relacja wiara–niewiara należy do „nowych problematyk”, które szeroko podjął Sobór Watykański II. J. Cuda podjął próbę sformułowania syntetycznej odpowiedzi na postulaty *Vaticanum II*, w której zmierza do interpretacji współistnienia wierzących i niewierzących, horyzoncie ostatecznego sensu historii. Zarówno wierzący jak i niewierzący są zobowiązani do dzielenia odpowiedzialności za przyszłość wspólnego świata. Realizując to zadanie, wierzący dostrzegają w odpowiedzialnej misji przekształcania świata postulat aktualizacji swego „podobieństwa” do Boga. Wynika stąd istotna rola miłości, łączącej nierozdzielnie historię z eschatologią. Studium ks. Cudy jest zatem swego rodzaju reakcją na soborowe rozumowanie. Autor zaznacza wyraźnie, że teologicznych badań relacji wiara–niewiara nie można zredukować do problematyki grzechu lub do „konstruowania” apologetycznych strategii, broniących instytucjonalnych „granic” Kościoła. Badania teologiczne winny tematyzować problematykę niewiary nie tylko „na zewnątrz” chrześcijańskiej wiary, lecz także w niej samej. Celem studium jest rozważenie koherencji problematyki sensu historii ludzkiej z odkrywalną w niej problematyką relacji wiara–niewiara. Kluczowy aspekt tego ujęcia zawiera refleksja nad nierozłącznością problematyki tajemnicy wolności z problematyką teologalnej triady (wiara – nadzieja – miłość). Tradycyjne argumenty chrześcijańskie skierowane w stronę teoretycznych fortyfikacji ateizmu ryzykują rozminięcie się z celem, który na nowych pozycjach humanizmu nie jest zainteresowany bezpośrednio „walką z urojonym Bogiem”. Całość refleksji

została ograniczona do dialogu z jednym jej paradygmatem proponowanym w „teologii nadziei” J.B. Metz. W przeważnie małych objętościowo publikacjach niemieckiego Teologa, J. Cuda odnajduje treści umożliwiające aktualne interpretacje problematyki relacji wiara–niewiara, która to problematyka, w istocie rzeczy, staje się pochodną problematyki tożsamości człowieka. Cuda nie podjął konfrontacji z całością teologicznego projektu Teologa z Münster. Ponieważ Metz uważany jest za twórcę „nowej teologii politycznej”, a także za przedstawiciela współczesnej problematyki nadziei, Cuda skoncentrował się na antropologicznej jego interpretacji problematyki chrześcijańskiej nadziei. Cuda podkreśla zwłaszcza jego tezę, sugerującą, że problematyka nadziei nie jest problematyką regionalną („częściową”) lecz fundamentalną („całościową”) i jako taka staje się formą myślenia dla wszystkich teologicznych wypowiedzi. Wszystkie próby kojarzenia chrześcijańskiej nadziei z ahistorycznym, wertykalnym i pasywnym „oczekiwaniem” są nie do przyjęcia. Niewystarczające uważa się także zbyt spekulatywne kategorie teologii „transcendentalnych”, „personalistycznych” czy „egzystencjalistycznych”, które nie przemyślały wystarczająco aspektów społeczno-politycznych swej historycznej myśli. Cuda zauważa, że Metzowi nie wystarczają fundamenty tradycyjnej kosmologii teologicznej dla jego twórczej „praktyczno-społecznej” eschatologii. Dlatego też Teolog z Münster proponuje powrót do biblijnej koncepcji świata, stającego się historycznie w horyzoncie eschatologicznych obietnic.

Interpretacja drogi rozumowania J. Cudy wiedzie przez pięć rozdziałów dysertacji doktorskiej. Najprzód w stającym się „świecie człowieka”, analizowanym w kluczowych aspektach: kosmologicznym, antropologicznym i politycznym, Autor zarysowuje problematykę „światowych nadziei” (*les espoirs mondains*). Refleksje drugiego rozdziału ukazują fundamenty chrześcijańskiej nadziei, rozważając „zbawcze tajemnice”: Obietnica – Jezus Chrystus – Kościół. Trzeci rozdział ukazuje wzajemną relację „światowych nadziei” i „chrześcijańskiej nadziei”. Odrzucając sugestie „utożsamienia” i „alternatywy”, Autor interpretuje te relacje w horyzoncie dialogicznej adopcji, w którym „zaproszenie” łaski spotyka się z „odpowiedzią” wolności. Aktualizowana tym dialogiem antropologia historii jest logiką nadziei, w której historia „w drodze” nie może zapominać o „eschatologicznej rezerwie”. Ta eschatologiczna pamięć, wskazując na ustawiczną konwergencję decyzji wiary i niewiary, ostrzega przed „ostatecznością” ich historycznego osądu. Rozdział czwarty skupia uwagę na historii życia człowieka, który formalnie podjął decyzje wiary. Aktualizujące to życie wiara i miłość mają strukturę nadziei. W ostatnim rozdziale podejmowana jest problematyka decyzji niewiary, inspirowanej „nadziejami światowymi”. Wspomniana decyzja domaga się interpretacji „teoretycznych” i „praktycznych”. Wielość i różnorodność zagadnień, składających się na tematyczny całokształt opracowania, charakteryzuje swego rodzaju priorytet „praxis”. Odkrywalna także w teologicznej myśli Metz aktualność tego priorytetu skupia uwagę na hermeneutycznym postulacie interpretacyjnej nierozdzielności postępowego rozumienia treści tekstu od jej postępowego

„czynienia” w horyzoncie obiecanej przyszłości. Realizacja tego postulatu ma zatem strukturę nadziei.

Autor skoncentrował uwagę na historycznej (horyzontalnej) konwergencji wiary i niewiary, które złączone strukturą nadziei stanowią dwie „decyzje życia”, otwarte odpowiedzialnie w swych teoretyczno-praktycznych dynamizmach w stronę wspólnej przyszłości. Miłość staje się znakiem nadziei przemieniającej ustawnie historyczną egzystencję człowieka, będąc „wysłannikiem” eschatologicznych obietnic. W tę przemianę powinni zaangażować się zarówno wierzący jak i niewierzący, ponieważ miłość stanowi tajemnicę tożsamości człowieka. Podejmując decyzję zawierzenia miłości, zróżnicowani światopoglądowo ludzie mogą współlistnieć i współpracować w pozytywnej konstrukcji wspólnej przyszłości. J. Cuda nazwał swoje refleksje „próbą tematycznej syntezy”, co wskazuje na ich formalno-merytoryczne otwarcie i świadomość „owocnego dystansu” miłości, jakim żyje wiara zaangażowana nadzieją w eschatologiczne dopełnienie historycznej konstrukcji ludzkiego świata. Żyjąc w historyczno-eschatologicznej rzeczywistości tej triady, prowokowani nieraz trudnymi decyzjami ludzi niewierzących, ludzie wierzący stawiają sobie pytanie, czy wystarcza jeszcze tradycyjny paradygmat procesu aktualizacji wiary? Z kolei niewierzący, postuluje Autor, powinni przemyśleć pytanie, czy mogą trwać w swej „ateistycznej decyzji” z tych samych racji, jakie sformułowała historyczna przeszłość?⁶

Habilitacja:

praktyczno-społeczne kryterium wiarygodności objawionej antropologii

Rozprawa habilitacyjna pozostaje w nurcie refleksji zainicjowanych w tezie doktorskiej, zarazem je pogłębiając i rozwijając. Jak zauważa M. Rusecki, celem pracy jest antropologiczno-teologiczne zagadnienie tożsamości człowieka żyjącego na przełomie tysiącleci i poszukującego sensu dziejów. J. Cuda zmierza do tego, aby z paradygmatu nowej teologii politycznej wydobyć uzasadnione kryteria i argumentację przemawiającą za tym, że dynamizm historii i złożonych zjawisk społecznych współczesnego świata ma sens zawarty w Bożym Objawieniu oraz że ten objawiony sens dziejów ma racjonalne uzasadnienie, motywujące postawę religijnej wiary w nadprzyrodzone Chrystusowe objawienie. Tak zamierzony cel jest rozwijany na obszarze teologii fundamentalnej, która niezmiennie bada i uzasadnia wiarygodność Bożego Objawienia, dokonanego przez Jezusa Chrystusa i trwającego w Kościele Chrystusowym⁷.

Autor wszechstronnie i analitycznie opracował dwa, mniej dotąd znane i rzadko stosowane kryteria wiarygodności objawionego sensu życia ludzkiego

⁶ Opracowano na podstawie „aneksu”, jaki zawiera nowe wydanie dysertacji doktorskiej w 2011 r.

⁷ Por. M. Rusecki, [rec.] ks. J. Cuda, *Praktyczno-społeczne kryterium wiarygodności objawionego sensu historii. Analityczno-syntetyczne studium inspirowane paradygmatem nowej teologii politycznej*, Katowice 1999, ss. 412, w: *Roczniki Teologiczne* 42,9 (2000), s. 193.

i dziejów: pragmatyczne i społeczne. Uczynił to w dużej mierze na podstawie refleksji J.B. Metzja, nie ograniczając się tylko do referowania jego poglądów, lecz zaproponował własne przemyślenia i rozwiązania odbiegające i uzupełniające myśl Teologa z Münster⁸.

Rozprawa habilitacyjna składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy poświęcony został omówieniu pojęcia objawionego sensu historii. J. Cuda wyraźnie podkreśla, że Boże Objawienie ukazuje najgłębszy sens całości ludzkiej historii a przez to wyznacza podstawowe kryteria tożsamości człowieka, bez których zagrożona mu bytowa oraz praktyczno-społeczna alienacja⁹. Drugi rozdział przenosi problematykę pierwszego na teren refleksji filozoficznej i teologicznej. Za punkt wyjścia Cuda obiera historyczno-egzystencjalną koherencję problemów sensu i prawdy. Na płaszczyźnie teologicznej ukazał objawioną prawdę ludzkiego życia, której dynamiczna aktualizacja jest sensem ludzkich dziejów. W tym kontekście sformułował praktyczno-społeczne kryterium poznawania objawionego sensu historii. Otwiera ono drogę do dalszych refleksji, koncentrujących się na racjach przemawiających za wiarygodnością objawionego sensu ludzkich dziejów. Rozdział trzeci przynosi pogłębienie analizy pojęcia kryterium poznawania objawionego sensu ludzkich dziejów. Podkreślił zwłaszcza dialogiczną strukturę owego kryterium. Kluczową rolę odgrywa w nim relacja: teoria–praktyka. Cuda zwraca uwagę na dialektyczną równoczesność kategorii teorii i praktyki oraz na historyczną niemożliwość adekwatnego poznania całościowej prawdy ludzkiego życia. Przedostatni rozdział podejmuje analizę pojęcia kryterium objawionego sensu historii, która wprowadzona została w obszar doświadczeń aktualnego kontekstu kulturowego. Kontekst ten cechują postawy akceptacji objawionego sensu historii w eklezjalnej „praxis” jak i jego odrzucenia w różnych wymiarach nowożytności jak i „ponowożytności”. Autor poddał analizie podstawowe fenomeny ludzkiej egzystencji końca XX wieku, takie jak: wolność, postęp, sprawiedliwość, cierpienie, wina czy śmierć. Przywołane przykłady umożliwiły J. Cudzie refleksję nad wiarygodnością decyzji wiary akceptującej objawiony sens historii. Dotychczasowe rozdziały prezentowały swoistą drogę, którą „fides” zdążyła do „ratio”, aby wykazać „godność racjonalnej” akceptacji objawionych informacji. Natomiast ostatni, piąty, rozdział skupia uwagę na sytuacji, w jakiej aktualnie znajduje się poznawcza aktywność samego rozumu. Paradoksem tej sytuacji jest to, że uwolnione od pozytywistycznych dogmatów „ratio” coraz wyraźniej zauważa niemożliwość obrony racjonalności swej historycznej misji bez współpracy z „fides”¹⁰.

Dla uwiarygodnienia antropologii teologicznej buduje za J.B. Metzjem praktyczno-społeczne kryterium wiarygodności objawionej antropologii. Opracowane kryterium jest „novum” na gruncie polskiej teologii fundamentalnej. Nowość ta polega na, idącej po linii apologetyki immanentnej, zmianie paradygmatu

⁸ Por. M. Rusecki, [rec.] ks. J. Cuda, *Praktyczno-społeczne kryterium...*, s. 194-195.

⁹ Por. tamże, s. 193-194. J. Cuda, *Praktyczno-społeczne kryterium...*, s. 29-30.

¹⁰ Por. J. Cuda, *Praktyczno-społeczne kryterium...*, s. 30.

uzasadniania wiary indywidualnej na społeczne jej aplikacje. Wciąż aktualna ebata dotycząca prymatu ortopraksji bądź ortodoksji jest także poruszana w myśli J. Cudy, który podejmuje się próby ukazania tych antytetycznych rozwiązań w świetle Objawienia Bożego.

„Wiary godna antropologia”

W 2002 r. został opublikowany w serii *Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* rodzaj podręcznika noszący tytuł *Wiary godna antropologia. Hermeneutyczny zarys teologii fundamentalnej*. Badawczy całokształt teologii fundamentalnej zainteresowany jest trzema twierdzeniami. W historii ludzkości istnieje: 1) otwarty problem tożsamości człowieka, 2) objawiona możliwość rozwiązania tego problemu, 3) możliwość podjęcia decyzji racjonalnego zawierzenia temu rozwiązaniu¹¹. Pierwszy rozdział sygnalizuje istnienie problemu tożsamości człowieka, którego nie jest w stanie rozwiązać ludzki rozum (*sola ratio*) wielością swych poznawczych aktywności, aporycznie tworzących otwarte procesy. Hermeneutycznemu pesymizmowi pojawiającemu się w treści pierwszego rozdziału teologia fundamentalna ukazuje perspektywy hermeneutycznego optymizmu, wynikającego z możliwości racjonalnego otwarcia się człowieka na dialog z wiedzą objawioną. Pojęciem, zadaniami i historią teologii fundamentalnej zajmuje się rozdział drugi. W centrum zainteresowania rozdziału trzeciego znajduje się objawione wyjaśnienie tożsamości człowieka. Różne zagadnienia rozdziału czwartego spotykają się w problematyce możliwości podjęcia decyzji zawierzenia objawionej antropologii. Pojawiająca się we wszystkich rozdziałach problematyka „hermeneutycznego koła” nabiera szczególnego znaczenia w rozdziale piątym, sugerującym potrzebę antropocentrycznej koherencji uwzględnianej w podręcznikach teologii fundamentalnej wielości chrysto- i eklezjo-logicznych zagadnień¹².

Publikacja ta jest wyraźnym świadkiem, że J. Cuda przyczynił się do rozwoju hermeneutycznej teologii fundamentalnej. Nie chodzi o hermeneutykę typu lingwistycznego, ale mającą swój paradygmat w tzw. „kole hermeneutycznym”. Wzajemna zależność samorozumienia człowieka i rozumienia otaczającej go rzeczywistości jest wpisana w „hermeneutyczne koło”. Chodzi o koherencję całości i części interpretowanej rzeczywistości. „Nie możemy zrozumieć całości bez zrozumienia wszystkich jej części ani też nie możemy odpowiednio zrozumieć

¹¹ Zob. J. Cuda, *Wiary godna antropologia. Hermeneutyczny zarys teologii fundamentalnej*, Katowice 2002, s. 15. W świetle przyjętego paradygmatu, J. Cuda określa teologię fundamentalną jako „teologiczną naukę zainteresowaną motywami i możliwościami prowadzenia konstruktywnego dialogu z rozumno-wolną aktywnością człowieka. Celem tego dialogu jest wiary-godne ukazanie konieczności uwzględnienia chrześcijańskiego objawienia w poznaniu i realizacji prawdy (tożsamości) ludzkiego życia” – tamże, s. 70.

¹² Zob. tamże, s. 15.

poszczególnych części, nie widząc jak funkcjonują one w ogólnej kompozycji, na którą się składają”¹³.

„Zostań z nami?”

Publikacja ta znajduje się wyraźnie w nurcie refleksji antro-po-hermeneutyczno-teologicznych J. Cudy¹⁴. Podtytuł *Antropo-logika nauczania Jana Pawła II* mógłby sugerować, że w centrum uwagi znajdzie się głównie osoba Papieża. Nic bardziej mylącego. Jak precyzuje sam katowicki Teolog, w centrum uwagi „małej książeczki” znajduje się „sprawa człowieka”, którą Jan Paweł II żył i rozważał¹⁵. „Szukając wyjaśnienia swej tożsamości, człowiek szuka «ostatecznej wiedzy», poza którą «nie ma już i nie może być dalszych pytań ani innych punktów odniesienia». Oznacza to, że szukający «zakorzenia swojej egzystencji w prawdzie uznanej za ostateczną» człowiek w istocie rzeczy «szuka absolutu»”¹⁶. Wynika stąd, że poszukiwanie możliwości poznania i zrealizowania tożsamości człowieka zmierza z natury rzeczy, do znalezienia „dostępu” do „absolutu”, który jest „sens” i „fundamentem” wszystkich rzeczy¹⁷.

Jak zauważa Jan Paweł II, mnożą się dzisiaj perspektywy poznawcze dotyczące człowieka. W bardzo wielu przypadkach mają one charakter naukowy. Tym perspektywom poznawczym towarzyszy „coraz powszechniejsze zjawisko fragmentaryzacji wiedzy”. W „gąszczu informacji i faktów” zanika wiara w możliwość i konieczność refleksji nad „sensowną całością” rzeczywistości, w której żyjemy¹⁸.

Podobnie współczesna filozofia stoi na swego rodzaju rozdrożu. Z jednej strony pamięta o obowiązku kontynuowania poszukiwań „ostatecznego i całościowego życia”, z drugiej strony uczestniczy w kulturowym (postmodernistycznym) „procesie fragmentaryzacji”. Towarzysząca stale historii filozofii wielość stanowisk ustąpiła miejsca bezkrytycznemu pluralizmowi, głoszącemu relatywizm, który wątpi w możliwość poznania prawdy i uznaje „równą wartość” wszystkich opinii. Szukający zrozumienia swej tożsamości człowiek dostrzega to, że filozofia „zadowala się prawdami cząstkowymi” i traci nadzieję na uzyskanie od niej ostatecznego wyjaśnienia swej tożsamości. Ta utrata nadziei ma wiele imion: agnostycyzm, relatywizm, sceptycyzm itd.¹⁹ Czy człowiek, bezskutecznie poszukujący „ostatecznego poznania” swej tożsamości, nie ma prawa do rezygnacji z tych poszukiwań i powierzenia procesu kształtowania swego życia ideologicznym improwizacjom? Zdaniem Jana Pawła II, takie rozwiązanie grozi ryzykiem

¹³ W.G. Jeanrond, *Hermeneutyka teologiczna. Rozwój i znaczenie*, Kraków 1999, s. 18.

¹⁴ Zob. także J. Cuda, *L'homme à la recherche de son identité et de sa réalisation. Un paradigme herménéutique de théologie fondamentale*, ŚSHT 38/spec. (2005), s. 131-142.

¹⁵ Zob. Cuda, *Zostań z nami? Antropo-logika nauczania Jana Pawła II*, Katowice 2006, s. 7.

¹⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio* [dalej: FeR], Watykan 1998, nr 27.

¹⁷ J. Cuda, *Zostań z nami?...*, s. 22.

¹⁸ Por. FeR 36; J. Cuda, *Zostań z nami?...*, s. 22.

¹⁹ FeR 5; J. Cuda, *Zostań z nami?...*, s. 23.

alienacji, która pozbawia człowieka „możliwości przeżycia w pełni własnego człowieczeństwa”²⁰. Nie mając prawdziwej wizji tej „pełni”, człowiek „niewidzący” może zawierzyć „abstrakcyjnym ideałom” i „fałszywym utopiom”²¹.

„Człowiek dowodem istnienia Boga?”

Problem tożsamości człowieka powrócił w publikacji wydanej w 2010 r. noszącej tytuł *Człowiek dowodem istnienia Boga?* Samo sformułowanie i znak zapytania kończący tytuł wprowadza czytelnika w małe zakłopotanie, gdyż głównym przedmiotem zainteresowania proponowanego tekstu nie jest problematyka istnienia Boga, lecz kwestia tożsamości człowieka. Nie chodzi o pytanie: czy Bóg istnieje?, ale o pytanie: kim jest człowiek? Siedem rozdziałów posłuży do rozwinięcia odpowiedzi na pytanie, które wpisane jest w definicję człowieka²². Zrozumienie stającej się w historii ludzkości tożsamości człowieka jest uwarunkowane zrozumieniem sensu „całości” tej historii. Poznanie i realizacja tożsamości człowieka sugeruje, że jego tożsamość jest w trakcie „stawania się”. Człowiek staje wobec dialektyki „już – jeszcze nie” ludzkich nadziei²³. Wpisany w strukturę hermeneutycznego koła warunek zrozumienia sensu „całości” nie może być zrealizowany poznawczą aktywnością refleksji naukowej i filozoficznej (II rozdz.) Spełnienie tego warunku umożliwia Boże Objawienie, czyli „historyczna przemowa Boga” (III rozdz.). W kontekście tym pojawia się nierozłączność czy komplementarność problematyki tożsamości człowieka z problematyką Boga. W narracyjnej nierozłączności tożsamościowej relacji: Bóg (Trójca) – Syn – Chrystus – Jezus – człowiek (ludzie) objawiona została możliwość zrozumienia sensu „całości” historii. Staje się to możliwe poprzez dar Kościoła (rozd. IV). Istotna dla antropologicznej misji tej „instytucji całości” decyzja zawierzenia wymaga nieustannej i interdyscyplinarnej aktualizacji swej rozumno-wolnej motywacji (V rozdz.). W tajemnicy definiującej go wolności człowiek może nie tylko odmówić zawierzenia historycznie przemawiającemu Bogu, lecz także odmówić mu istnienia (VI rozdz.). Rezultatem tej pozornie autonomicznej decyzji jest pojawienie się definicji: „Człowiek to ten, który nie wie, kim jest...” (rozd. VII)²⁴.

Powyższy przegląd wybranych tekstów ukazuje zarys teologiczno-fundamentalnej refleksji ks. J. Cudy. W jego licznych publikacjach (książki, artykuły naukowe i popularnonaukowe, dzieła zbiorowe itd.) odkrywalna jest konfrontacja z różnymi zagadnieniami (prospołeczna postawa; autonomia „świeckiego świata”; teo-logika ludzkiej pracy; wolność; tożsamość; sprawiedliwość; postmodernizm; antropogeneza; sens historii; globalny etos; społeczno-krytyczna funkcja Kościoła; ryzyko wiary i niewiary; interdyscyplinarna solidarność teologii itd.).

²⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, Watykan 1991, nr 41.

²¹ J. Cuda, *Zostań z nami?...*, s. 23-24.

²² FeR 1. Zob. J. Cuda, *Człowiek dowodem istnienia Boga?*, Katowice 2010, s. 9.

²³ Zob. J. Cuda, *Człowiek dowodem istnienia Boga?*, s. 17-18.

²⁴ Zob. tamże, s. 9.

Tę formalną i merytoryczną wielość zagadnień łączy wspólny horyzont interpretacyjny, którym jest problematyka miłości (społecznej solidarności), stanowiącej wiarygodne (racjonalne) kryterium nadziei aktualizacji procesu antropogenezy. Ta nadzieja generuje interdyscyplinarną solidarność teologii, której wyrazem jest m.in. udział ks. Cudy w sympozjach i warsztatach, gromadzących przedstawicieli różnych nauk przyrodniczych i humanistycznych²⁵. Na uwagę zasługuje również dostrzeżenie niezbędności udziału teologii w deontologicznych poszukiwaniach fundamentów globalnego etosu²⁶. Warto także podkreślić, że syntetycznym (całościowym) interpretacjom różnych problematyk towarzyszą nieraz ich graficzne ujęcia²⁷.

Działalność dydaktyczno-organizacyjna

Po uzyskaniu doktoratu ks. Cuda rozpoczął działalność dydaktyczną (wykłady z teologii fundamentalnej, religiologii, prowadzenie seminarium magisterskiego, wykład monograficzny²⁸), którą prowadził aż do przejścia na emeryturę.

Po powołaniu do istnienia Wydziału Teologicznego, początkowo pracował na stanowisku adiunkta w Katedrze Teologii Fundamentalnej i Dogmatycznej (2001–2003). W roku akademickim 2003/2004 powstał Zakład Teologii Fundamentalnej. Na wniosek Rady Wydziału, Rektor UŚ mianował ks. dr. hab. Jerzego Cudę pierwszym kierownikiem. W 2005 r. otrzymał stanowisko profesora UŚ.

Wypromował wielu magistrów. Obszerne fragmenty 15 prac magisterskich zostały opublikowane w dwóch tomikach pod redakcją J. Cudy: *Miłość znak niezawodnej nadziei. Społeczne kryteria prawdy i alienacji człowieka*²⁹ oraz *Nadzieja w spotkaniu*³⁰.

Utrzymuje ożywione kontakty z innymi ośrodkami naukowymi za granicą (Bonn, Wiedeń, Paryż) i w kraju (Lublin, Kraków, Opole). W latach 1981–1982 wziął udział w działalności Sekcji Teologii Fundamentalnej, Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Münster, na zaproszenie J.B. Metzsa. Uczestniczył

²⁵ Zob. J. Cuda, *Interdyscyplinarna solidarność teologii*, ŚSHT 44,1 (2011), s. 66-77.

²⁶ Zob. J. Cuda, *Fundamentaltheologie auf der Suche nach der Begründung eines Weltethos*, Forum Katholische Theologie 19,4 (2003), s. 272-284.

²⁷ Zob. J. Cuda, *Historyczne „jeszcze nie” i „już” chrysto-logicznej antropogenezy*, Roczniki Teologiczne 55,9 (2008), s. 5-18.

²⁸ Niektóre tematy wykładów monograficznych: „Społeczny wymiar chrześcijańskiej religijności: ortodoksja (I sem.) – ortopraksja” (II sem.); „Antropo-logika chrześcijańskiej nadziei: Aktualność zagadnienia w źródłach wiedzy teologicznej (I sem.) – Aktualność zagadnienia w teologii fundamentalnej” (II sem.); „Trynitarna logika humanitarnej formacji procesu historii (I sem.) – Zagadnienie ‘deprywatyzacji’ w teologicznej antropologii” (II sem.); „Teologiczna triada – niezbędna ‘podaż’ na ‘popyt’ nadziei w XXI wieku: Nadzieja w antropo-logice wiary /pозnanie/ (I sem.) – Nadzieja w antropo-logice miłości /działanie/ (II sem.)

²⁹ Katowice 2007, seria wydawnicza Biblioteka Teologiczna, nr 12.

³⁰ Katowice 2010, seria wydawnicza Biblioteka Teologiczna, nr 15.

w działalności Wydziału Teologicznego Instytutu Katolickiego w Paryżu podczas kilku miesięcznych pobytów.

Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Teologicznego (Kraków), Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce (Lublin), członkiem Rady Naukowej „Roczników Teologicznych” a obecnie „Roczników Teologii Fundamentalnej i Religiologii” (KUL). Należy zaznaczyć udział ks. Cudy w redakcji *Leksykonu teologii fundamentalnej*. Opracował wiele haseł encyklopedycznych, m.in. do *Leksykonu teologii fundamentalnej* oraz *Encyklopedii katolickiej*.

Aktywnie uczestniczył w zjazdach, sympozjach i konferencjach naukowych. W 2003 r. w nowo powstałym Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pod kierunkiem J. Cudy zorganizowano międzynarodowe sympozjum (23–24.09) poświęcone społecznej aktualizacji tożsamości człowieka, zwłaszcza w perspektywie przeżywanych na progu XXI wieku kryzysów postawy prospołecznej i pluralizmu poszukiwań wyjaśnienia tożsamości człowieka³¹. Prelegenci reprezentowali środowiska naukowe Francji, Niemiec, Austrii i Polski. Hermeneutyczna interpretacja przyczynowego związku między prospołeczną postawą i aktualizacją tożsamości człowieka znalazła swój wyraz w wielojęzycznej publikacji zbiorowej będącej owocem sympozjum pod red. J. Cudy: *Społeczna aktualizacja tożsamości człowieka. Teologia fundamentalna w interdyscyplinarnym dialogu*³².

Działalność naukowa i dydaktyczna została wiele razy doceniona przez Wydział Teologiczny i Uniwersytet Śląski. W 2003 r. Rektor UŚ przyznał ks. Cudzie Nagrodę Indywidualną II stopnia za działalność naukowo-badawczą. 8 czerwca 2011 r. ks. prof. J. Cuda został uhonorowany przez Rektora UŚ Złotym Medalem za Długoletnią Służbę.

W miejsce zakończenia...

Wkład ks. prof. Jerzego Cudy w polską fundamentalistykę jest niekwestionowany. Dostrzega się w jego twórczości z jednej strony ciągłość podejmowanej problematyki, poczynsży od doktoratu przez habilitacje aż po ostatnie publikacje, a z drugiej – tendencję do poszerzania jej spektrum o nowe aspekty metodologiczne. J. Cuda nie zadowala się referowaniem i zestawianiem refleksji innych teologów czy filozofów, lecz proponuje własne przemyślenia i rozwiązania. Stąd jego myśl jest oryginalna i erudycyjna. Styl jego pisarstwa nie należy do łatwych. Jest to styl wymagający dogłębnego zaangażowania od czytelnika. Tego, który chciałby „prześlizgnąć się” po powierzchni, ta myśl raczej zniechęca i staje się niezrozumiałą konstrukcją językową. Myśl ta jest wyraźnym zaproszeniem

³¹ Zob. J. Cuda, *Interdyscyplinarna realizacja nadziei aktualizacji tożsamości człowieka (wprowadzenie)*, w: *Społeczna aktualizacja tożsamości człowieka. Teologia fundamentalna w interdyscyplinarnym dialogu*, red. J. Cuda, Katowice 2004, s. VII-XXIII.

³² Katowice 2004.

do autentycznego zanurzenia się i zasmakowania w jej głębi i pięknie. Dopiero wtedy można dostrzec jej prawdziwy wymiar.

Ks. prof. Cuda postawił wysoką poprzeczkę swoim uczniom i następcom na katowickim Wydziale Teologicznym. Na miarę naszych możliwości podejmujemy to wyzwanie. Pierwszego Kierownika Zakładu Teologii Fundamentalnej prosimy, by mimo emerytury, nie przestał odkrywać przed nami niezgłębionych bogactw objawionej antropologii.

Prosimy o przyjęcie zebranych w tym zbiorze tekstów wraz z najpiękniejszymi życzeniami od Pracowników Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Teologów fundamentalnych w Polsce.